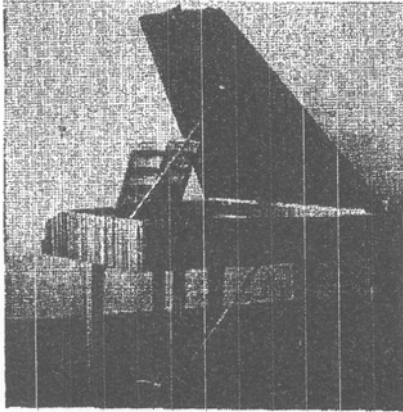

DE CLAVINETTE, EEN. NIEUW KLAVIER

De clavinette

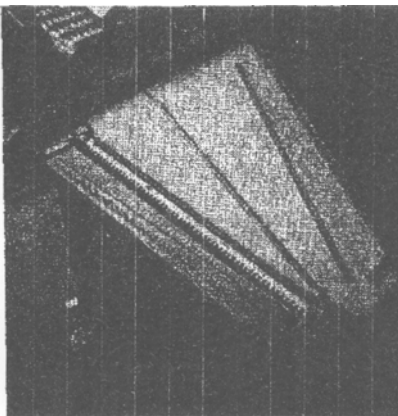
Men kan gespannen snaren tot klinken brengen, door ze te strijken, te tokkelen of te slaan, en dit laatste dan nog wel op verschillende manieren. Dat het ook mogelijk is om geluid te voorschijn te brengen op een manier, die het best kan worden vergeleken met „schieten” weten wij nu ook, nadat wij kennis gemaakt hebben met een nieuw klavier-instrument, dat door de heren Albert Sluyter en N. J. Verkruijsen in nauw „samenspel” met de fabrikante, de firma G. de Vries Lentsch te Nieuwendam, vervaardigd werd.

Het kan moeilijk gezegd worden, dat geheel zonder gevoelens van reserve gevolg gegeven werd aan de uitnodiging om de eerste openbare demonstratie van een geheel nieuw „klavier-snaarinstrument” bij te wonen. Daarvoor wekte de bekendmaking te veel

herinneringen op aan andere met grote ophef aangekondigde uitvindingen op dit gebied, die vrijwel zonder uitzondering op teleurstellingen uitliepen. Maar het is nu eenmaal een feit, dat de huidige piano of vleugel voor de huiskamer niet bepaald ideaal zijn, en ook, dat zij het samenspelen met andere instrumenten — speciaal de zgn. „oude” — weinig aanvaardbaar zijn. Daarom verdienen alle pogingen om een klavierinstrument te bouwen, dat meer voldoet aan de eisen, die het muziekmaken in de huiskamer stelt, de aandacht. Misschien is het nog te vroeg om te juichen over de nieuwe verschijning; in ieder geval heeft de demonstratie de verwachting gewekt, dat de clavinette ook in de praktijk haar bruikbaarheid zal weten te bewijzen..

Reeds dadelijk wist het uiterlijk van de drie instrumenten, die men op het podium van één der zaaltjes van Krasnapolsky in Amsterdam had opgesteld, de harten van alle aanwezigen te veroveren; strakke en toch sierlijke lijnen; de afwerking in mooie houtsoorten. Door de afmetingen (103 cm grootste diepte; 85 cm hoogte bij gesloten klep; 90 cm breedte) zal het instrument een plaats kunnen vinden in vele kamers, waar voor een piano geen ruimte is, of waar een piano toch minstens een harmonische indeling van die ruimte onmogelijk maakt. Doet de clavinette uiterlijk heel sterk denken aan een klein klavecimbel, ook de fijne, doorzichtige klank en de mogelijkheden van registreren maken, dat het nieuwe instrument voortdurend daaraan doet denken, alhoewel die bepaalde scherpte van de toon, die min of meer karakteristiek is voor het klavecimbel, ontbreekt. Toch gaat het hier beslist niet om een veranderde of verbeterde constructie van het klavecimbel. Is daar het tokkelen van de snaren essentieel, — bij de clavinette moet juist voor wat de manier van toonvoortbrengen betreft van een geheel nieuwe vinding gesproken worden. Een metalen veer, die zich aan het eind van de toets bevindt, wordt door het indrukken van die toets op een gegeven — en nauwkeurig af te stellen - moment losgetrokken van een magneet.

Een boven die veer geplaatste koperen stift wordt dan omhoog „geschoten” tegen de horizontaal liggende snaar. De koppen van deze stiften hebben voor middenregister en diskant een verschillend profiel, terwijl zij voor de bastonen met kurk bekleed zijn. Op deze wijze krijgen de verschillende hoogteliggingen een eigen kleur (als bij het clavichord); zonder dat daarmee een voldoende eenheid van de gehele omvang (van contra-A tot f3) verloren gaat. De aanslag voelt aan als bij het klavecimbel, maar anders dan daar kan hier door verandering van de aanslagsterkte enig (maar heel weinig) verschil in toonsterkte worden bereikt. Anders is ook de mogelijkheid, om door middel van een pedaal of kniehevel de dempers uit te schakelen, waardoor de tonen kunnen doorklinken, zonder de desbetreffende toetsen vast te houden. Met een linker pedaal (het zgn. „dolce”-pedaal) wordt de toonsterkte verminderd. Doordat dit voor bas en diskant afzonderlijk kan gebeuren, kan een belangrijke melodie in de hogere tonen sterker worden gespeeld dan de begeleiding. Omgekeerd kan de basmelodie in een generaalbaspartij duidelijker naar voren gebracht worden dan de met de rechterhand gespeelde akkoorden. Op gelijke wijze gedeeld zijn ook de met knoppen in te stellen – en van het klavecimbel bekende – harp- en luit-effecten. Het bedienen van nog weer een andere knop heeft tot gevolg, dat de toonhoogte over de gehele omvang een octaaf wordt verhoogd, hetgeen bijvoorbeeld bij samenspel met opraanblokfluiten zijn nut kan hebben.

De clavinette van binnen:
zangbodem en besnaring aangebracht;
het klavier met het reeds afgestelde
verdere mechanisme wordt er in zijn
geheel voor geplaatst

Het instrument is zeer stevig geconstrueerd: het metalen raam bijvoorbeeld kan een spanning verdragen, die viermaal groter is dan voor de normale stemming vereist wordt. Hierdoor wordt een zeer grote „stemvastheid” bereikt. Ook de verdere samenstelling en de keuze van de houtsoorten is erop berekend het instrument bestand te maken tegen elk klimaat. Toch is het de bouwers gelukt om daarbij de indruk van forsheid te vermijden en het gewicht binnen de perken te houden. Het geheel weegt niet meer dan ongeveer 60 kg en kan in een bijbehorende koffer gemakkelijk vervoerd worden. Het mechaniek, zonder draaiende en scharnierende onderdelen, is welhaast onverslijtbaar.

Jammer genoeg had men gemeend, dat een „onvoorbereide” demonstratie het beste was. Waarom eigenlijk? Nu werd de indruk ongunstig beïnvloed door allerlei ongelukjes, en door het niet sluiten van het samenspel in de eenvoudige stukjes met een sopraanblokfluit en een (ten overvloede nog slecht bespeelde) bamboefluit. Het zou o.i. juister zijn geweest de belangstellenden een degelijk voorbereid programma voor te zetten, met ook groter en belangrijker werken voor samenspel met verschillende instrumenten, en dan toch minstens met een speler, die met het nieuwe instrument in al zijn mogelijkheden geheel vertrouwd was. Nu wist alleen datgene, wat Simon C. Jansen (overigens ook geheel onvoorbereid) tot besluit liet horen, werkelijk te overtuigen. Een verrassing was daarbij de mogelijkheid om het toonvolume met behulp van een geluidsversterker te vergroten. Voor de huiskamer en voor samenspel met een niet te groot aantal andere instrumenten, is dit beslist overbodig. De toon van de clavinette is klein, maar draagt goed. Bij grote ensembles kan versterking evenwel gewenst zijn. Door een even ingenieuze als eenvoudige oplossing, nl. door de saffier van de toonopnemer onmiddellijk tegen de zangbodem te bevestigen, is er geen sprake van het eveneens versterken van alle bijgeluiden, of van het ontstaan van een toonvorming, die in andere gevallen de elektrische versterking zo lelijk maken. Het resultaat was volkomen aanvaardbaar. Al met al mag verwacht worden, dat dit nieuwe instrument zijn weg wel zal vinden en dat het huiselijk muziekmaken daar wel bij zal varen.